

Eşqanə BABAYEVA
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosenti

Azərbaycan və türk xalqları arasında ədəbi-mədəni əlaqələr ötən illər olduğu kimi, 2019-cu ildə də dinamik inkişafı ilə diqqəti cəlb edir. Bu səpkidə bir sıra beynəlxalq və respublika elmi konfransları, dayımi masa və disputlar keçirilmişdir:

2 may 2019-cu ildə AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda "M.A.Ərsoydan B.Vahabzadəyə: iki şair bir şeir" mövzusunda beynəlxalq elmi panel, 13 iyun tarixində Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu, TİKA, Bakı Yunus Əmrə İnstitutu, Türk Dil Qurumu və KÜNİB birgə təşkilatlığı ilə "Türk dünyasında milli mücadilə və ədəbiyyat" mövzusunda beynəlxalq simpozium keçirilmişdir.

27 iyun 2019-cu ildə Ədəbiyyat İnstitutu və Türkmənistan Azərbaycan Respublikasındakı Səfirliyi tərəfindən "Məhtimqulu Fəraqi - Azərbaycan-Türkmənistan qardaşlığının rəmzi kimi" mövzusunda Beynəlxalq Elmi Konfrans keçirilmişdir. Tədbir çərçivəsində akademik İ.Həbibbəyli və fil.f.d. İ.Osmanlının müəllifliyi ilə çap olunmuş "Məhtimqulu Fəraqi və Azərbaycan" kitabının təqdimatı keçirilmişdir. 2019-cu ildə DGYF-nin təşkilatlığı ilə "Qızıl şeir antologiyası" nəşr ediləcək Azərbaycan oxucularına təqdim edilmişdir. 18 oktyabr tarixində Ədəbiyyat İnstitutu, Türkiyənin Uşaq və Gənclik Ədəbiyyatı Yazarlar Birliyi və digər qurumların birgə təşkilatlığı ilə VI Beynəlxalq Uşaq və Gənclik Ədəbiyyatı Simpoziumu keçirilmişdir.

2019-cu ildə ədəbi əlaqələrimizin inkişafına tökan verən bir sıra memorandumlar da imzalanmışdır. 11 yanvar 2019-cu il tarixində Ədəbiyyat İnstitutu ilə Berdax adına Qaraqalpaq Dövlət Universiteti (Özbəkistan Respublikası) arasında təhsil və elmi əməkdaşlıq haqqında saziş imzalanmışdır. Oktyabrın 29-da isə Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu və Mirzə Ulugbəy adına Özbəkistan Milli Universiteti arasında elm sahəsində əməkdaşlıq haqqında memorandum imzalanmışdır.

Qeyd edək ki, akademik İ.Həbibbəyli Qırğız-Azərbaycan ədəbi, mədəni əlaqələrinin inkişafındakı xidmətlərinə görə Beynəlxalq Aytmatov Akademiyasının akademiki seçilmişdir. Bundan başqa, akademik "Türk ədəbiyyatı vəqfi" nişanı və Beynəlxalq Türk Akademiyasının Qızıl medalı ilə təltif edilmişdir.

Professor E.Quliyevin Azərbaycan-Türk dünyası ədəbi əlaqələrinin inkişafında mühüm yeri olan "Türk xalqları ədəbiyyatı" kitabı nəşr olunmuşdur. Əsər İraq türkmənlərinin ədəbiyyatının tədqiqi baxımından xüsusilə əhəmiyyət kəsb edir. Türk dünyası ədəbi əlaqələrimizin inkişafı müstəvisində fil.f.d. A.Turanın tədqiqatları konseptuallığı ilə diqqəti cəlb edir. Onun, "Zəki Vəlidə Toğan mifi" məqaləsi bu baxımdan əhəmiyyət kəsb edir. Z.V.Toğanın ədəbi şəxsiyyəti, yaradıcılığı, türk dünyasındakı yeri haqqında maraqlı təsbitlər edən alim, Zəki Vəlidin kimliyini dəyərləndirərək, onun yaradıcılığının dünya turkologiyasında öyrənilməsinin vacibliyini də vurğulayır.

Professor B.Əhmədlinin "Türkcülüyn üçlü formulu: nəzəri və tarixi aspektləri" monoqrafiyası türkcülüyn üçlü formulunun yeni baxış müstəvisində tədqiqi baxımdan əhəmiyyət kəsb edir.

Azərbaycan-türk dünyası, xüsusilə Azərbaycan-Türkiyə arasındakı ədəbi-mədəni əlaqələr ötən illərdə olduğu kimi, 2019-cu ildə də dinamikliyi ilə diqqəti cəlb edir. Fil.f.d. S.Qasımının "Türkiyə ədəbiyyatında yeni hekayəçilik (XIX əsrin ikinci yarısı - XX əsr)" kitabında türk ədəbiyyatında yeni hekayəçiliyin inkişaf mərhələlərindən və bu inkişafda böyük xidmətlər göstərən görkəmli yazıçıların həyat və yaradıcılığından söhbət açılır.

Monoqrafiyalarla yanaşı, bu istiqamətdə prof. A.Abiyevin "Türkiyə şairi Fazil Əhməd Aykaç və M.Füzuli", "Fəcri-Ati (Dan vaxtının parlıtı) ədəbiyyatı", fil.f.d. S.Gündoğdunun 10-dan yuxarı məqaləsi, fil.f.d. R.Quliyevin "X.Ə.Adivarın hekayələrində ictimai motivlər", "H.N.Atsızın "Bozqurdlar" romanında qədim türklər", "A.İlhannın "Sokakkı adam", f.e.d. B.Əzizliyevin "Maltada türk izləri", "Türk aləminin Qızıl Alması. M.Kadıoğlu "Qızıl Alma" ideyasını araşdırır", "Türk milli mücadiləsi Məhəmməd İbqbalın əsərlərində", fil.f.d. Ü.Baxşiyevanın "Cengiz Dağcı şeirlərində vətənpərvərlik mövzusu", "Aşiq Veyşöl şeirlərində vətən sevgisi", "Ziya Göyalp şeirlərində turanlıq ideyasının təhlili" kimi məqalələr nəşr olunmuşdur.

Ötən illərdə olduğu kimi, Azərbaycan-özbək ədəbi əlaqələri 2019-cu ildə də sürətlə inkişaf etmişdir. A.Ülvi, İ.Məmmədli, B.M.Şərif, Ş.Kamranlının birgə müəllifliyi ilə AMEA-nın Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu Elmi Şurasının və Özbəkistan Milli Elmlər Akademiyasının Ədəbiyyat, Dil və Folklor İnstitutu Elmi Şurasının qərarları ilə Dəşkənddə 506 səhifəlik "Azərbaycanca-özbəkca, özbəkca-azərbaycanca lüğət" (25000 söz) nəşr olunmuşdur. A.Ülvi və V.Qasımın həmmüəllifliyi ilə Dəşkənddə çap olunan "Ustoz" kitabı akademik İ.Həbibbəyliyə həsr olunmuşdur.

Akademik İ.Həbibbəylinin redaktorluğu və ön sözlə ilə "Jəli Məmmədqulizadə. Pechta kutisi" kitabı Dəşkənddə "Mümtəz söz" nəşriyyatında özbək dilində çap olunmuşdur. Özbək-Azərbaycan ədəbi əlaqələrinə təhəssülə qatılmaq istəyənlər üçün "İki xalqın oğlu. Maqşud Şeyxzadə" adlı topludur.

2019-cu il ərzində fil.e.d. A.Ülvinin Azərbaycan-özbək-türk ədəbi əlaqələri mövzusunda 30-dan; fil.e.d., Y.Qasımbəylinin 20-dən artıq məqaləsi nəşr olunmuşdur.

Fil.f.d., dos. T.Həşimovanın "Milli ideoloji məsələlər kontekstində Azərbaycan-özbək ədəbi əlaqələri" monoqrafiyası Azərbaycan-özbək ədəbi əlaqələri baxımından əhəmiyyətli bir mənbədir. Müstəqil respublikamızın ədəbi əlaqələrini, bu əlaqələrdə milli inkişaf xüsusiyyətlərini araşdıran T.Həşimovanın dörd fəsildən, on iki bölmədən ibarət monoqrafiyası elmi-nəzəri dəyər, aktuallığı baxımından əhəmiyyətlidir.

Akademik İ.Həbibbəyli və fil.f.d. İ.Osmanlının "Məhtimqulu Fəraqi və Azərbaycan" kitabı Azərbaycan-türkmən ədəbi əlaqələrinin inkişafı baxımından əhəmiyyət kəsb edir.

Prof. N.Təgisoyun "Muxtar Auezovun yaradıcılığı: ənənədən novatorluğa" monoqrafiyasında qardaş qazax ədəbiyyatının klassiki Muxtar Auezovun ədəbi şəxsiyyəti, nəsr və dramaturji yaradıcılığı müasir humanitar təfəkkür bucağından təhlil edilir.

Dos. F.Vəliyevanın "M.Auezovun hekayə yaradıcılığında folklor ənənələri" monoqrafiyası həm Azərbaycan-qazax ədəbi əlaqələrinin inkişafı, həm də M.Auezov yaradıcılığının folklor motivləri kontekstində öyrənilməsi baxımından əhəmiyyət kəsb edir. Müəllif yazıcının bir sıra hekayələrini də, Azərbaycan dilinə tərcümə edərək oxuculara təqdim etmişdir. Bundan başqa, fil.f.d., dos. X.Hümmətovanın, fil.f.d. M.Həsənlinin, fil.f.d., dos. T.Teymurovun və b. türk dünyası ədəbi əlaqələrinə həsr olunmuş məqalələri nəşr edilmişdir.

Görünən ədəbi prosesdən bu nəticəyə gəlirik ki, ötən illərlə müqayisədə 2019-cu ildə Azərbaycan və türk xalqları arasındakı ədəbi-mədəni əlaqələrin inkişafında bir qədər də sürətlənmə müşahidə edilir.